

- (15) Csfk Endre, Farkas Julianna, Kiss Éva, Zsolnai Józsefné: i. m., 199. p.
 (16) Uo., 212. p.
 (17) Harrower, M. R.: Organization, in Higher Mental Processes. Psychol. Forsch. (1993), 17, 56–120. p.
 (18) Honeck, R. P. – Sowry, B. M. – Voegtle, K.: Preverbal understanding in a pictorial context. Child development, 1978, 49, 327–331. p.
 (19) Csizmazia Sándor – Csizmazia Sándorné – Orosz Zsuzsa: Nyelvtan, szöveg, helyesírás az általános iskola 2. osztálya számára. Hatodik kiadás, NyIK, Budapest, 1992, 152. p.
 (20) Uo., 152. p.
 (21) Orosz Zsuzsa – Szilágyi Gáborné – Zsolnai Józsefné: Magyar nyelv az általános iskola 6. osztálya számára. NyIK, Budapest, 1991, 40. p.
 (22) Uo., 42. p.
 (23) Uo., 68. p.
 (24) Csfk Endre – Farkas Julianna – Kiss Éva – Zsolnai Józsefné: i. m., 206. p.

- (25) Csizmazia Sándor – Csizmazia Sándorné – Orosz Zsuzsa: Nyelvtan, helyesírás..., 113. p.
 (26) Horváth Gedeonné – Kulcsár Adorján – Vörös József: i. m., 10. p.
 (27) Uo., 10. p.
 (28) Báthori Anna Zsuzsanna: Hétszínvilág. Olvasókönyv 4. osztály számára. Celldömölk, 1992.; Burai Lászlóné – Faragó Attiláné: Hétszínvirág. 3. osztályos olvasókönyv. Celldömölk, 1993.; Burai Lászlóné – Faragó Attiláné: Olvasás munkafüzet a Hétszínvilág című, 3. osztályos olvasókönyvhöz. Celldömölk, 1993.; Lantos Mária: Hétszínvilág munkafüzet. Olvasás munkafüzet 4. osztály számára. Celldömölk, 1992.; Nyiri Istvánné: Hétszínvarázs olvasókönyv 2. osztály számára. Celldömölk, 1993.; Nyiri Istvánné: Olvasás munkafüzet a Hétszínvarázs olvasókönyvhöz. Celldömölk, 1993.
 A munkafüzetek és a tankönyvek több közmondást tartalmaznak. A könyvek feladattípusai, amelyekben megjelennek közmondások, rendkívül változatosak.

A burgenlandi kérdés 1919–1923

Kelet-Közép-Európa határai gyökeresen megváltoztak az első világháború után.

A soknemzetiségű Habsburg Birodalom új nemzetállamokra való felosztása a határok körüli nézeteltérésekhez vezetett, és a terület nemzetiségi problémái sem tűntek el. A vita leginkább Magyarország és a Monarchia utódállamai között folyt, de a Monarchia két fő része, Ausztria és Magyarország között is viszály születtek a két ország közötti határról. Az 1920-as évek elején keletkezett vita az Ausztria és Magyarország között húzódó határról, vagyis a burgenlandi kérdés, a világháborúból, vagy pontosabban: a világháborút követő békeszerződésből következő nézeteltérések része volt.

A nyugat-magyarországi (burgenlandi) kérdés akkor született, amikor a szövetségesek az Ausztriát érintő Saint Germain-i békeszerződésben úgy döntöttek, hogy Nyugat-Magyarországot, azaz a későbbi Burgenlandot, a magyaroknak át kell engedniük Ausztriának. A döntést megismételték a trianoni békeszerződésben, amit a szövetségesek és Magyarország 1920. június 4-én írtak alá. Azonban mégsem történt minden a szövetségesek által írt forgatókönyv szerint, mert Magyarország nem egyezett bele Nyugat-Magyarország átengedésébe a békeszerződésben megszabottak szerint.

A Dunától délre fekvő terület ma Ausztria legkeletibb és legfiatalabb tartománya Burgenland néven, egy hosszú és keskeny földterület Ausztria és Magyarország hatá-

rán. Tulajdonosai egymást váltották, míg nem 1043-ban Magyarország vette birtokba a területet. 1491-ben „Burgenland” a Habsburgok örökös tartománya lett, s ezt a helyzetét 1647-ig őrizte, amikor is III. Ferdinánd császár Magyarországnak engedte át. 1835 után az Ausztria és Magyarország közötti határ stabil volt egészen a világháborút követő békeszerződésekig, és a határkérdés sem tűnt problémának a háború végéig. A Monarchia idején Magyarország nyugati megyéi és Ausztria között szoros kapcsolat volt. A határ nem jelentett akadályt a gazdasági kapcsolatok szempontjából sem: Bécsújhelyen például nyugat-magyarországi munkások dolgoztak. Másfelől a terület német nyelvű lakossága a magyarosítási politika mellett tevékenykedett, és bár megjelennek a „Bur-

genland” csatlakozását támogató nemzeti mozgalmak is, nem volt elsőrendű szerepük a kérdés felvetődésében. A burgenlandi kérdés „felülről” indult, a politikai vezetés döntései nyomán, és nem „alulról”, a nép aktivitásának következményeként.

Mivel a burgenlandi probléma elsőrendű kiindulópontjának a szövetségesek által diktált békefeltételeket tarthatjuk, indokolt feltételeznünk, hogy a „Burgenland” birtoklásáról kialakult vita nem kizárólag Ausztriát és Magyarországot érintette. A szövetségeseknek éberem kellett örködniük határozataik betartása fölött. A burgenlandi kérdés az első világháború utáni békefolyamatok része volt. Mindez elsősorban Magyarországot és Ausztriát érintette, ami azonban nem kizárólag csak az ő problémájuk volt, hiszen itt a szövetségesek diktálta békeszerződés feltételeinek betartásáról volt szó. A burgenlandi kérdés ilyenformán a kelet-közép-európai hatalmi politikai elképzelések része volt. Ezért tartom szükségesnek bemutatni nemcsak a burgenlandi vitát érintő folyamat fontos szakaszait, hanem azokat a különböző erőket is, amelyek a kérdésre hatottak. A vita folyamatát és erőviszonyait a brit követek Bécsből, Budapestről és a párizsi küldöttkonferenciáról, valamint bizonyos mértékben az utódállambeli állomáshelyükről Nagy-Britannia külügyminisztériumába küldött jelentései alapján vizsgáltam.

A burgenlandi vita időhatárait többféleképpen is megadhatjuk. Tágabb értelemben 1918 és 1923 között zajlott a vita, szűkebb értelemben 1920 és 1921 között. A tanulmányomban érvényesülő szempont szerint a burgenlandi kérdés az 1919 és 1923 közötti időszakot érinti. Az időszak ezen meghatározását arra lehet alapozni, hogy a szövetségesek 1919-ben léptek fel a kérdésben a Saint Germain-i békeszerződésben, és 1923-ban történtek az utolsó határváltoztatások a területen.

A főbb eseményeket tekintve három szakaszra oszthatjuk a burgenlandi vitát. A kérdés az első szakaszban a Saint Germain-i és a trianoni békeszerződésben kerül elő. Ez az 1920-21-es éveket érintette. Ekkor a központi helyet az Ausztria és Ma-

gyarország közötti tárgyalási kísérletek és a párizsi küldöttkonferencia foglalták el, ez a konferencia volt a szövetségesek legfontosabb működési területe. A homályosságot az okozta, hogy a békeszerződésben a szövetségesek nem határozták meg Burgenland átadásának időpontját; Saint Germain alapján tartozik-e Burgenland Ausztriához vagy csak a trianoni szerződés ratifikálása a döntő. A trianoni szerződés aláírása után 1920 júniusában a megoldást végül is késznek tartották, de Magyarország továbbra is meggátolta az átadási folyamatot. Az 1921. augusztus végére kitűzött időpont elteletével sem engedte át egész Burgenlandot, hanem megszakította az átadást. A küldöttkonferencia módszerei már nem voltak elegendőek, és a szövetségeseknek Olaszország közvetítő javaslatához kellett folyamodniuk, amelynek következményeként 1921 októberében megszületett a velencei egyezmény. E döntés értelmében Burgenland Ausztriához kerül és Magyarország visszavonul a területről, de Sopron városának sorsát népszavazással kell eldönteni, amelyet 1921 októberében tartottak. A szavazás nyomán Magyarország 1922 elején visszakapta Sopront.

A burgenlandi kérdés harmadik szakasza az 1922-23-as időszak, amikor is a vitát elvben már megoldották, de a Nemzetek Szövetsége beleegyezésével kisebb határváltoztatások történtek. A korábbiakhoz képest újnak számított, hogy a küldöttkonferencia helyett a Nemzetek Szövetsége működött, valamint az, hogy most hajtották végre a gyakorlatban is a Saint Germain-i békeszerződés záradékát, amelynek értelmében a terület lakosainak joguk van eldönteni, melyik államhoz akarnak tartozni. A záradék valamiféle kárpótlás akart lenni a népszavazás mellőzése miatt. A záradék betartásában a korábban jelzett problémák jelentkeztek. Az 1922-23-as évek a folyamat és az erőviszonyok szempontjából világosan különböztek a két ezt megelőző szakasztól; ennek alaposabb tanulmányozása több eredeti forrást igényelne.

A burgenlandi kérdésre ható erők tanulmányozásában logikus Ausztriából és Ma-

gyarországból kiindulni, hiszen a köztük lévő viszonyoknak nagy szerepe volt a kérdésben. Ausztria és Magyarország az 1920-as évek elején gyanakodva méregették egymás politikai irányzatait, bár *Renner* szociáldemokrata kormánya után mindkét országban jobboldali erők voltak hatalmon. A szembenálló felek álláspontjára és véleményére egyébként továbbra is a szocialista Ausztriáról és a fehérterror Magyarországáról alkotott kép hatott, ha ezek a vélemények a folyamat vége felé egyhültek is valamelyest. Különösen *Schober* kancellársága idején emlékeztetett egymásra a két ország politikai helyzete. Ausztria és Magyarország politikai vezetése ismerte egymást; a két ország – mint a korábbi Habsburg birodalom két fő részének – helyzete igen érdekes szerepet játszott kapcsolataik fejlődése szempontjából.

A burgenlandi kérdésben konkretizálódtak az Ausztria és Magyarország közötti álláspontkülönbségek, amelyek részint alaptalan politikai bizalmatlansághoz kapcsolódtak. A burgenlandi vita és a két ország közötti egyéb nézeteltérések erősen hatottak egymásra. A politikai irányok közeledése nem segített a legfontosabb viták, így a burgenlandi kérdés megoldásában, ezért a két ország nem is közeledett egymáshoz. Ennek szemmel látható oka az volt, hogy Ausztria és Magyarország különbözőképpen viszonyult a békeszerződés teremtette új helyzethez és a nemzeti államok rendszeréhez. Ausztriának nehéz volt nemzetként önmagára találnia. Ennek egyik bizonyítéka, hogy felmerült a Németországhoz való csatlakozás gondolata is. Magyarország válasza a veszteségre és a „csonka Magyarországra” a nemzeti érzés fokozódása volt. Magyarország a trianoni békeszerződés ellen lépett fel, míg Ausztria saját békefeltételeiért küzdött. A két ország különbözőképpen viszonyult a katonai erők felhasználásának kérdéséhez is. Véleményük különböző volt a békeszerződés alapelveihez való viszonyulásukban is. Ausztria ragaszkodott ahhoz, hogy a szövetségesek betartsák az etnikai elvet, míg Magyarország történelmi tulajdonjogára hivatkozott. Ami a burgenlandi kérdésben

is megnyilvánult. Az Ausztria és Magyarország közötti véleménykülönbségeket úgy lehet tömören jellemezni, hogy míg Ausztria a jövőre gondolt, addig Magyarország a múltat igyekezett visszaállítani és konzerválni.

Magyarország küzdött Burgenland átengedése ellen, s ellenállásának Trianon általános elutasításán túl konkrét okai is voltak. Magyarország nem hivatkozhatott a magyar lakosságra, mert annak aránya Burgenlandban Sopron kivételével kicsi volt. A burgenlandi kérdés háttérében lévő népmozgalmak jelentősége nem jöhetett számításba a határ megváltoztatásának elsőrendű okaként. Tudvalevő, hogy Burgenland sem „természetes” úton, megszállással, hanem politikai döntés nyomán került Ausztriához. Magyarországnak ilyen alapon nyilvánvalóan könnyebb volt megtagadnia az előírt átengedést, mint például egy megszállt vagy erősen irredenta területén. Magyarország feltehetőleg azért is mert szembeszállni Burgenland átengedésével, mert erői inkább elegendőnek látszottak Burgenland egész területének megtartásához, mint más, nagyobb elveszített területeinek megvédéséhez. Ezenkívül azért tudott ellenállni Magyarország, mert Ausztria vele szemben gyenge volt. Másfelől szembeszálltak Magyarországgal a háborút nyert szövetségesek és a kisantant, akiknek lehetőségük volt a magyar katonai törekvéseket megfélemezni.

A központi erő a burgenlandi kérdésben a háborút megnyert szövetségesek jelentették. A kérdés háttérében az osztrák érzelmű nemzeti mozgalmak álltak és az, hogy Ausztriában 1918 novemberében a területet Ausztria részeként rögzítették. Az Ausztria és Magyarország közötti határ változása és egyáltalán a kérdés felmerülése mégis elsősorban a szövetségesektől függött. Az ő döntésük háttérében a nemzeti elv számított a legfőbb érveknek, amelyek Nyugat-Magyarország német ajkú lakosságának többségi helyzete is megfelelt. A nemzeti elv önmagában azonban nem az egyedüli oka volt annak, hogy a szövetségesek Nyugat-Magyarországot Ausztriának juttatták. A szövetségesek döntésére

egyértelműen hatottak a nemzetközi politikai viszonyok s az ezekkel összefüggő politikai irányzatok. A szövetségesek célja a béke fenntartása volt, s hogy megakadályozzák a háborút megelőző rendszerhez való visszatérést Kelet-Közép-Európában. Ehhez a célhoz kapcsolódott mindenekelőtt a bolsevizmus elterjedésének megakadályozása, de például Franciaország politikájában éppen olyan központi helyet, ha éppen nem a legfontosabbat foglalta el Németország terjeszkedésének meggátolása. Az utódállamok, így Magyarország s némileg Ausztria feladata volt gátat vetni a fenyegető erőknek. A szövetségesek kézben akarták tartani Kelet-Közép-Európát anélkül, hogy a területen aktívan beavatkoztak volna. A szövetségesek nem voltak egy véleményen; Olaszország például másképp látta az utódállamokban rejlő veszélyt önmagára nézve, mint Franciaország.

A burgenlandi kérdés hatalmi politikai álláspontokhoz kapcsolódott. *Kun Béla* kommunista kormánya a Saint Germain-i békeszerződés elkészítése idején jelentős mértékben befolyásolta a vitát, jóllehet Ausztria indokai is megfeleltek a szövetségeseknek. Ugyanakkor Németország fenyegetése indította a szövetségeseket arra, hogy a határ eltolását elfogadják, mert úgy gondolták, hogy ez ausztrai „Anschluß-vágyát” csillapíthatja. Magyarország – főként történelmi érveivel – a trianoni békeszerződés elkészítésében nem volt képes hatni a szövetségesekre. Burgenland jövőjét illetően Trianon Saint-Germain megisméltése volt. A szövetségesek igyekeztek a kérdést gyorsan levenni a napirendről. Burgenland ügyében a párizsi küldöttkonferencián döntöttek. A Nemzetek Szövetségében 1922–23 folyamán vették elő a kérdést, amikor kisebb határváltoztatásokat terveztek. A kérdés megtárgyalása a küldöttkonferencián annak a következménye volt, hogy a párizsi békekonferencia után a békeszerződés technikai felügyelete az átalakult küldöttkonferencia feladata lett. Másfelől a burgenlandi kérdésben felmerült ügyek túlépték a konferencia eredeti hatáskörét.

A szövetségesek célja a béke megőrzése volt; a békeszerződéseknek érvényt kellett

szerezni, hogy a vita elhúzódása ne okozzon a békét fenyegető konfliktusokat. A küldöttkonferencia működésében nyilvánvalók voltak az ellentétes vonások a burgenlandi kérdésbe történő beavatkozáskor 1920–21 fordulóján és 1921 őszén is. Mivel a burgenlandi kérdés továbbra is zavaros volt, a küldöttkonferencia 1920–21 fordulóján javasolta Ausztriának és Magyarországnak az egymás közötti tanácskozást a békeszerződés végrehajtásának követelményével közel azonos időben. Ausztria és Magyarország ezekhez a követelményekhez különbözőképpen viszonyult. A szövetségesek ellentmondásosnak ható intézkedései mögött az a gondolat rejlett, hogy lehetőséget adnak Ausztriának és Magyarországnak a vita egymás közötti békés megoldására, de egyúttal azt is világossá akarták tenni, hogy ők uralják a helyzetet. A tanácskozásnak nem az volt a célja, hogy a békefeltételek megvalósításának és így Burgenland átadásának idejét is elhúzzák, 1921 tavaszán a késlekedés egyébként is nyilvánvaló volt.

A szövetségesek 1921 őszén avatkoztak bele másodszer jelentősen a kérdésbe, amikor a ponthelyzetbe jutott átengedési folyamatot akarták tisztázni. Egyfelől az 1921 augusztusának végétől a baranyai kérdésben és a felfegyverzett magyar csapatokban manifesztálódó ellenkezés Burgenland átengedése ellen, másfelől Ausztria ellenkezése, hogy a magyar csapatok miatt nyugtalan területet hatalmába vegye, azt a helyzetet eredményezte, hogy a burgenlandi kérdés megoldásában új irányt kellett keresni. Ausztria és Magyarország számára a következő lehetőségek voltak: a küldöttkonferencia által megszabott követelések vagy Olaszország és Csehszlovákia közvetítő javaslatai. A közvetítő tanácskozások kezdetben titkosak voltak, bár például a küldöttkonferencia brit résztvevői valószínűleg tudtak róla. A küldöttkonferencia meglehetősen kitartóan ragaszkodott a saját megoldási tervéhez. A közvetítésbe azonban beleegyezett, mindenekelőtt a magyar csapatok okozta helyzet miatt, bár tudta, hogy az elkövetkező tanácskozások megváltoztatják a béke-

szerződés adta határokat. Azt lehet mondani, hogy a szövetségeket mellőzték a közvetítésben, hiszen leginkább Magyarország tudott hatni Burgenland sorsára. Az átadási folyamat később sem teljesen a szövetségesek forgatókönyve szerint zajlott; Ausztria és Magyarország halogatásával befolyásolta az átadásnak és Sopron népszavazásának időpontját.

Tanulmányom kérdésfeltevése és fő forrásai alapján a szövetségesek egyik központi tagja Nagy-Britannia volt. Nagy-Britanniának is, mint ahogy a többi szövetségesnek, az volt a fő célja, hogy a békeszerződést keresztülvívgyék és a békét megőrizték Európában. A britek meglepően ragaszkodtak a békeszerződés betartásához Burgenland kérdésében, elsősorban a közvetítések idején, 1921 őszén. Az ő vonaluk sem volt azonban egységes, mert a küldöttek és Curzon külügyminiszter véleménye időnként eltért egymástól. A közvetítési kérdésben például Curzon a legvégsőkig ragaszkodott ahhoz az elképzeléshez, mely szerint a vitát a küldöttkonferencia által megszabott követelményekkel kell megoldani, míg a küldöttkonferencia brit tagjai könnyebben beleegyeztek más szövetségesek döntésébe a közvetítésről és Curzont is rávették ennek elfogadására.

A burgenlandi kérdés leginkább 1921-ben vált fontossá az Ausztriát és Magyarországot érintő jelentésekben. A birt küldöttek a békeszerződés végrehajtásának követelményétől eltekintve nem viszonyultak negatívan Magyarországhoz, hiszen Magyarország jelentette az ütközőt Nyugat-Európa és a bolsevizmus között. A britek Ausztriához való viszonya továbbra is meglehetősen semleges volt, amikor Ausztria ellenkezés nélkül engedett a békeszerződés kívánalmainak, de Renner időszakának féltelvezett szocializmusa gyanút ébresztett bennük. Ugyanígy az ország általános gyengesége mellett az „Anschluss” is nyugtalanította őket. A britek nem voltak hajlandóak támogatni Magyarországot próbálkozásait a Trianon teremtette helyzetből való szabadulás terén, de katonailag például Ausztriát sem. Nagy-Britannia célja az volt, hogy a Duna

mentén rend legyen anélkül, hogy mint a szövetségesek egyikének, másként kelljen beavatkoznia a vitába.

Forrásaim alapján tanulmányomban csak a brit küldötteknek a konferencián előterjesztett indítványait volt lehetőség részletesebben megvizsgálni. Ettől függetlenül a jelentések alapján a többi szövetséges e kérdésben betöltött szerepe is körvonalazódott.

Nagy-Britannia mellett Franciaország és Olaszország voltak a központi erők a burgenlandi vitában. Az Amerikai Egyesült Államok, amely visszavonult az európai politikától, nem vett részt a vitában. Küldötteinek jelentéseiből kiderül, hogy Burgenlandot illetően nem volt meg bennük az az érdeklődés, mint a britek részéről; küldöttségük budapesti és bécsi jelentései elsősorban a folyamat elszórt részleteiről számolnak be.

Az egymás külpolitikájához kritikusan viszonyuló Nagy-Britannia és Franciaország Magyarországot érintő legnagyobb nézeteltérése az országnak nyújtandó segítség körül volt. A britek elutasítóan viszonyultak Franciaország és Magyarország 1920-ban felvázolt együttműködési tervéhez. Sem a britek, sem a franciák nem akarták, hogy a másik állam befolyása megnövekedjen a Duna mentén. Ráadásul Nagy-Britannia, amely ragaszkodott a trianoni szerződés változtatás nélküli betartásához, nem jó szemmel nézte Franciaország arra vonatkozó ígéreteit, miszerint segít Magyarországnak a békeszerződés megváltoztatásában.

Franciaország kedvező viszonyulása Magyarországhoz azon a politikai szövetségi gondolon alapult, amelynek célja Németország és Oroszország kelet-közép-európai befolyásának meggátolása volt. Oroszország elszigetelésekor egyúttal a bolsevizmus elterjedésének megállításáról is szó volt. Ennek ismeretében érthető, hogy Franciaország egyidejűleg nyújtott segílyt Magyarországnak és a vele szembenálló kisantantnak. Ezenkívül Franciaország Magyarország iránti érdeklődése gazdasági érdekeken is alapult, valamint bizonyos fokig a britek „monopolhelyeze-

tének” megtörése is a céljai közé tartozott. Ezen előnyök reménye érdekében jelezte Franciaország az iránti készségét, hogy támogatja Magyarországot revíziós törekvéseiben. Franciaország Magyarországnak nyújtandó támogatása nem elsősorban Burgenlandra s más határváltoztatásokra irányult; ezeket viszonzásként ígérték Magyarországnak, ha Franciaország gazdasági előnyöket kapna tőle. Franciaország támogatása így elvben Magyarország ellenőrzését célozta volna. Franciaország véleményét jól mutatja az, hogy a békeszerződések elkészítésekor Burgenland Ausztriának adását támogatta. Olaszország ezzel szemben a Saint Germain-i szerződés elkészítésekor nem támogatta az Ausztria és Magyarország közötti határ megváltoztatását. Álláspontját azzal indokolta, hogy egy békés határt nem érdemes megváltoztani, de e mögött a szláv hatalom megnövekedésétől való félelem is jelen volt. Olaszország minden valószínűség szerint meg akarta akadályozni a szláv korridor kialakítását Burgenlandban azzal, hogy a határt változatlanul hagyják. A szlávellenesség háttérben Olaszország és Jugoszlávia határvitája és a dunai terület befolyásolásáért folyó általános verseny állt.

Olaszország nemcsak a küldöttkonferencia tagjaként akarta befolyásolni a burgenlandi kérdést, hanem önállóan is. A kérdésben 1921 őszén kezdett aktívan működni, amikor az átadási folyamat nehézségei miatt közvetítő segítségével kerestek megoldást. A vitába való beavatkozás okai elvileg ugyanazok voltak, mint Saint Germain esetében: Olaszország meg akarta akadályozni az utódállamok intervencióját, de Magyarországnak is szövetségest akart keresni Jugoszláviával szemben. Magyarország támogatása Olaszország részéről miként Franciaország részéről is, a dunai hatalmi politikai része volt, de más célokkal: mindketten Magyarországot akarták ütközőnek és szövetségesnek felhasználni az ellenséges erőkkel szemben. A burgenlandi kérdés tehát így kapcsolódott terveikhez. Olaszország nem akarta törekvéseiben gátolni Ausztriát, bár Tirol hovatartozását illetően nézeteltérések voltak a két ország között.

A szövetségeseken, és közülük is Nagy-Britannián, Franciaországon és Olaszországon kívül még a kisantant („petit entente”) országai is befolyásolták a burgenlandi vitát, amelyek véleményüket már a békeszerződés elkészítésekor nyilvánosságra hozták. A kisantantból Csehszlovákia bizonyult a lehangosabbnak. A szláv korridor gondolatán túl, Olaszországhoz hasonlóan, közvetítőként is akart hatni a vitára 1921 őszén. Olaszország közbenjárása a területrendezés szempontjából nem jelentett mást, mint Csehszlovákia közvetítési javaslatát, mert a területi módosítások – vagyis Sopron környékének sorsa – mindkét javaslatban ugyanazok voltak. A Csehszlovákia által előtérrehozott közvetítési javaslat magában foglalta a katonai összefogás lehetőségét is. Ráadásul a szövetségesek félték Csehszlovákia közvetítői beavatkozásától, illetve attól, hogy Csehszlovákia katonailag uralja a békét, mert ez esetben a kialakult egyensúlyt veszélyeztette volna a szláv korridor létrejötte. Ausztria, amelynek jó viszonya volt Csehszlovákiával, támogatta Csehszlovákia közvetítő szerepét, de Magyarország szempontjából Olaszország mutatkozott kedvezőbbnek. Ausztria végül is beleegyezett az olasz közvetítésbe, bár az az irányadó szövetségeseket képviselte. A közvetítői kérdés végső megoldására az hatott, hogy Csehszlovákia visszavonta javaslatát.

Olaszország és Csehszlovákia egyszerre jelentették be részvételi szándékukat a burgenlandi kérdés rendezésében. Érdekeik ellenkezőek voltak, azt lehet mondani: szembenálltak egymással. Mindketten eltérő módon viszonyultak Magyarországhoz; Olaszország szövetségest keresett Magyarországnak, míg Csehszlovákia Magyarország ellen működött. Ausztria tekintetében a két ország közötti helyzet nem éleződött ki ennyire, bár Csehszlovákia Ausztriát lehetséges szövetségesének tekintette, Olaszországnak viszont határvitái voltak Ausztriával.

Olaszország és Csehszlovákia egyformán függött a szövetségeseiktől. Olaszország a szövetségesek tagja volt, és gyakor-

latilag sem Csehszlovákia, sem a kisantant nem cselekedhetett a szövetségesek engedélye nélkül. Csehszlovákia kapcsolatban állt a szövetségesekkel, hiszen a Habsburg Birodalom utódállama s „győztes ország” volt. A burgenlandi kérdésben való önálló működésétől eltekintve Csehszlovákia hangsúlyozta, hogy kizárólag a szövetségesek mandátumával cselekszik. Ami megfelelt a szövetségeseknek, mert nem akarták, hogy a kisantant országai önhatalmilag cselekedjenek.

A magyarok felfegyverzett csapatainak nem hivatalos burgenlandi jelenléte 1921 őszen jelentősen befolyásolta a helyzetet, melyet egy fontos, a kérdésre ható erőnek tarthatunk. Magyarország revansra vágyó magatartása a csapatok működésében valósult meg, ami ellen Ausztria nem tudta felvenni a küzdelmet. A szövetségesek a maguk részéről nem akartak katonailag beavatkozni a kérdésbe, s azt sem akarták, hogy a kisantant tegyen így. A brit jelentésekből kiderül, hogy a szövetségesek nem voltak urai a helyzetnek, a zavaros területen való kapcsolattartás gondja, valamint a nyelvi nehézségek megnehezítették a szövetségesek képviselőinek munkáját.

A burgenlandi kérdésben rengeteg ideológia is felszínre került, amelyeket Ausztria, Magyarország, a szövetségesek és a kisantant működése szerint osztályozhatunk. Leegyszerűsítve a dolgot: a régi és az új rendszer szembeállításáról volt szó. Az egyes országok azon törekvése, hogy a kérdésbe beleszóljanak, a náluk uralkodó politikai irányzatokkal volt összefüggésben. Az „Anschluß” kérdése némileg hatott a különböző felek álláspontjára a burgenlandi kérdésben; a szövetségesek nem feltétlenül akarták a leendő német határt keletre tolni azért, hogy Ausztriának itélik Burgenlandot. Az „Anschluß”-tól való félelem mögött a német expanzió megakadályozásának alap gondolata rejlett. A szövetségesek úgy gondolták, ha Burgenlandot Ausztriának adják, lecsillapíthatják annak „Anschluß”-vágyát. A magyar király-

ság kérdése 1921 őszen merült fel a burgenlandi vitában *Károly*, az előző király restaurációs kísérlete nyomán. A magyarországi királypárti erők nagyjából azonosak voltak a trianoni határok és Burgenland átengedése ellen küzdő erőkkel. A szövetségesek és a kisantant Habsburg-restauráció-ellenessége összekapcsolódott a Németországtól való félelemmel, mert mindkettő olyan erőket képviselt, amelyeket a háború után meg akartak fékezni.

A bolsevizmus elleni harc a burgenlandi kérdésben legkonkrétabban Kun Bélának a Saint Germain-i döntésre (az Ausztria és Magyarország közötti határváltoztatásra) gyakorolt hatásában mutatkozott meg, bár a bolsevizmustól való félelem hatását nem kell eltúlozni. Olaszországra az utódállamok, s köztük is elsősorban a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság jelentett fenyegetést. A központi ideológia a szövetségesek által képviselt wilsonizmus volt, valamint az, hogy azáltal igyekeztek a Duna mentén meggátolni a konfliktusok kialakulását, hogy eltávolítják a háború előtti idők békétlenségét okozó elemeket.

A burgenlandi kérdés tágabb értelemben csak egyike volt az első világháború utáni kisebb kérdéseknek, de sok erőt érintett és kötött le. A békésnek tartott határterület, amelyet Ausztria kezdetben nem különösebb intenzitással követelt magáénak, s amely iránt a szövetségesek nem kimondottan érdeklődtek, vitás kérdéssé vált, elsősorban a Kelet-Közép-Európát érintő nemzetközi politikai kapcsolódásai miatt. Magyarországnak fontos része volt abban, hogy a kérdés problémássá vált, mert az átadás ellen fegyveres intézkedésekkel küzdött. Magyarország ellenkezése megrémítette a szövetségeseket, hogy felborul a béke, amely a szövetségesek és a kisantant számára a háború előtti rend eltörlését jelentette, s ez a békeszerződés betű szerinti betartásánál is fontosabb célnak mutatkozott.

Szabó Ágnes fordítása

Mari Uotinen